



Par dzimumnoziedzumiem notiesāto personu uzvedības korekcijas sistēmas attīstīšana Latvijā 2009. -2011.gads

Publicēts: 31.08.2020.

2009.gada 30.jūnijā darbību uzsāka Valsts probācijas dienesta izstrādātais projekts "Par dzimumnoziedzumiem notiesāto personu uzvedības korekcijas sistēmas attīstīšana Latvijā". Projekts Nr.LV0068 realizēšanai saņemts atbalsts no Norvēģijas ar Norvēģijas finanšu instrumentu palīdzību (85% no kopējās projekta īstenošanai nepieciešamās summas).

Projekta mērķis ir veicināt par dzimumnoziedzumu izdarīšanu notiesāto personu resocializācijas un sociālās uzvedības korekcijas darba efektivitāti. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, ir plānotas šādas aktivitātes:

speciālistu apmācības darbam ar dzimumnoziedzumus izdarījušām personām un dzimumnoziedzumus izdarījušo personu recidīva riska novērtēšanas instrumentu ieviešana;

dzimumnoziedzumus izdarījušo personu, kuras atrodas sabiedrībā, grupas terapijas programmas ieviešana;


starpinstitucionālās sadarbības darba grupas izveide sabiedrības aizsardzībai no bīstamiem likumpārkāpējiem;

nepieciešamā atbalsta sniegšanas dzimumnoziedzumu upuriem, jo īpaši bērniem, sistēmas attīstīšana.

Pasaules praksē plaši tiek izmantotas efektīvas metodes, ar kuru palīdzību iespējams samazināt dzimumnoziedzumus izdarījušo personu recidīva līmeni. Projekta ietvaros paredzēts šīs metodes ieviest arī Latvijā, liekot pamatus kompleksai un visaptverošai sistēmai dzimumnoziedzumus izdarījušo personu uzraudzības un sociālās uzvedības korekcijas sistēmai. Tas tiks darīts cieši sadarbojoties ar starptautiskā līmenī atzinību guvušiem ekspertiem no Lielbritānijas un Kanādas. Projekta aktivitāšu īstenošanai pieaicināti arī partneri no Latvijas - Ieslodzījuma vietu pārvalde un nevalstiskā organizācija „Dardedze”. Tāpat projekta mērķu sasniegšanā tiks izmantota Norvēģijas Tieslietu ministrijas, Lielbritānijas Valsts likumpārkāpēju uzraudzības dienesta un Britu Kolumbijas (Kanāda) sabiedrības korekcijas nodaļas (Community Corrections Branch in British Columbia) pieredze un zināšanas.

Projekts ir vērsts uz tieslietu sistēmas attīstīšanu un atbilst Finanšu instrumenta prioritātes „Tieslietas” apakšprioritātēm „Probācijas sistēmas stiprināšana” un „Ieslodzījuma vietu ēku standarta uzlabošana un personāla apmācība”.

Projekts ilgs līdz 2011.gada aprīlim, apgūstot 722 675 eiro

Dzimumnoziedznieki un dzimumnoziedzumi 



Daži fakti par seksuālu izmantošanu un dzimumnoziedzniekiem

Nav obligāti veikt dzimumaktu, lai kādu seksuāli izmantotu.

Lielākā daļa cilvēku, kuri seksuāli izmanto bērnus (tieša vai netieša pieskaršanās bērnam ar seksuālu nolūku), dzimumnoziedzuma veikšanas brīdī nav vājrātīgi (*insane*). Pētījumu dati rāda, ka mazāk nekā 5 % šo dzimumnoziedznieku dzimumnoziedzuma veikšanas brīdī ir atradušies psihozes stāvoklī (zaudējuši realitātes izjūtu).

Bērnu seksuālie izmantotāji nav monolīta sociāla grupa. Starp viņiem tiek pārstāvētas visu vecumu, materiālā turīguma un izglītības līmeņa grupas, visas rases, visas reliģijas. Bērnu seksuālie izmantotāji ir neprecēti un precēti, heteroseksuāli un homoseksuāli, vīrieši un sievietes.

Lielākā daļa cilvēku, kuri seksuāli izmanto bērnus, ar saviem upuriem ir pazīstami.

Tikai neliela daļa dzimumnoziedznieku tiek notverti, notiesāti un atrodas cietumā. Vairums atrodas sabiedrības locekļu vidū sociālo un probācijas dienestu uzraudzībā.

Dzimumnoziedznieku sociālās uzvedības korekcijas programmas ir efektīvas, jo tie, kuri piedalās šajās programmās, atkārtoti dzimumnoziegumu izdara retāk nekā tie, kuri no tām izvairās.

Dzimumnoziedznieku tipoloģija

Dzimumnoziedzniekus nosacīti var iedalīt trīs kategorijās pēc iemesla, kāpēc viņi veic dzimumnoziegumus:

1. Cilvēkam trūkst specifisku prasmju, piemēram, neprot veidot attiecības, kontrolēt deviantu seksuālu uzbudinājumu, izvēlas neefektīvas darbības stratēģijas, lai mazinātu negatīvu emocionālo stāvokļu radīto ietekmi.
2. Impulsivitāte - vēlme nekavējoties sasniegt seksuālu apmierinājumu.
3. Dzimumnoziegumu īstenošana sagādā baudu, pozitīvu emocionālu stāvokli. Pie šīs kategorijas piederšie dzimumnoziegumus veic apzināti un mērķtiecīgi, iepriekš izplāno.

Dzimumnoziedzniekus saskaņā ar pieņemto terminoloģiju var iedalīt divās lielās kategorijās: kuri izdara noziegumus *ar fizisku kontaktu* vai *bez fiziska kontakta*.

Dzimumnoziedznieki, kuri izdara noziegumus *ar fizisku kontaktu*:

- 'Glāstītāji' (*frotteur*) - seksuāli pieskaras, glāsta un berzējas gar personu, kura nepretojas. Piemēram, berzē savas ģenitālijas gar upura augšstilbiem un sēžamvietu vai glāsta upura ģenitālijas vai krūtis.
- Pedofili (*paedophile*) - raksturīgas periodiskas, intensīvas seksuāli uzbudinošas fantāzijas, seksuālas vēlmes vai uzvedība, kas sevī ietver seksuāla rakstura darbības ar bērnu, kurš vēl nav sasniedzis pubertātes vecumu (parasti 13 gadi vai jaunāks).
- Izvarotāji (*rapist*) - pret upura gribu, tīšām (tieši vai netieši) pielietojot vardarbību vai draudot ar tās pielietošanu, veic darbības ar seksuālu raksturu vai nolūku.
- Sadisti (*sexual sadism*) - veic seksuāla rakstura darbības, kuru laikā gūst seksuālu apmierinājumu no upura psiholoģiskām vai fiziskām ciešanām.
- Bērnu seksuāla izmantošana (*child molestation*) - tieša vai netieša pieskaršanās bērnam ar seksuālu nolūku.

Dzimumnoziedznieki, kuri izdara noziegumus *bez fiziska kontakta*:

- Ekshibicionisti (*exhibitionism*) - atkailina savas ģenitālijas svešiniekiem, publiski masturbē.
- Vojāristi (*voyeur*) - ar nolūku gūt seksuālu apmierinājumu, vēro citus cilvēkus, parasti svešiniekus, kuri ir atkailinājušies, veic kādas seksuāla rakstura darbības un kuri paši nezina, ka tiek novēroti.
- Tehnofili (*technophilia*) - izmanto interneta un moderno informācijas tehnoloģiju iespējas, lai seksuāli izmantotu bērnus un gūtu seksuālu apmierinājumu. Piemēram, izmanto bērnu pornogrāfiju vai kāda interneta čata ietvaros iesaistās

seksuāla rakstura ziņu apmaiņā ar bērnu.

Daži veidi, kā citās valstīs cīnās pret atkārtotu dzimumnoziegumu izdarīšanu

- Nāves sods - atsevišķos Amerikas Savienoto Valstu štatos par vardarbīgu dzimumnoziegumu izdarīšanu var sodīt ar nāvessodu.
- Ķīmiska kastrācija - ārstniecība ar medikamentiem, kas iedarbojas uz vīrieša galvas smadzenēm un nomāc par testosterona izstrādāšanos sēkliniekos atbildīgos hormonus.
- Ķirurģiska kastrācija - ķirurģiska sēklinieku atdalīšana, lai samazinātu testosterona izstrādāšanos.
- Uzbudinājumu mazinoši medikamenti - tiek pielietoti medikamenti, kas mazina dzimumnoziedznieka spēju izjust seksuālu uzbudinājumu.
- Mūža ieslodzījums - par noteiktiem dzimumnoziegumiem var sodīt ar mūža ieslodzījumu.
- Sabiedrības informēšana - sabiedrības informēšana var izpausties visdažādākajos veidos, sākot no tiesībsargājošo un pašvaldības iestāžu, dzimumnoziedznieka tuvākās sociālās vides informēšanas (ģimenes locekļi, kaimiņi), līdz kopienas (visa ciema) un pat visas sabiedrības informēšanai.
- Dzimumnoziedznieku reģistrs - daudzās valstīs ir izveidoti dzimumnoziedznieku reģistri, kas noteiktos gadījumos ir pieejami tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem.
- Seksuālas izmantošanas prevencija - skolas un sociālo pakalpojumu iestādes piedāvā apmeklēt dažādas programmas, kuru mērķis ir novērst seksuālu izmantošanu.
- Ilgtermiņa uzraudzība - atsevišķās valstīs dzimumnoziedznieki var atrasties probācijas dienesta uzraudzībā uz mūžu.
- Kognitīvi biheiviorālā ārstniecība - tās uzdevums ir mainīt likumpārkāpēja vērtību sistēmas un likvidēt neadekvātu seksuālu aktivitāti. Šī ārstniecības metode tiek uzskatīta par visefektīvāko darbā ar dzimumnoziedzniekiem.

Kognitīvi biheiviorālā pieeja

Dzimumnoziegumu izdarīšana ir izpausme uzvedības modelim, kas izveidojies socializācijas (sociālā mācīšanās) rezultātā. Līdzšinējās socializācijas laikā indivīds nav apguvis sociāli atbalstāmas vērtības un attieksmes (indivīdam piemīt domāšanas kļūdas jeb kognitīvi deficīti), kā rezultātā, nonākot noteiktās situācijās (riskā situācijās), viņa reakcija un uzvedība ir devianta. Kognitīvi biheiviorālās pieejas uzdevums ir palīdzēt indivīdam apgūt sociāli atbalstāmas vērtības un attieksmes, novērst domāšanas kļūdas - domāšanas pārstrukturizācija, lai viņš būtu spējīgs izvēlēties efektīvas savu problēmu risināšanas stratēģijas un varētu veiksmīgi funkcionēt sabiedrībā, neizdarot likumpārkāpumus. Cilvēka domāšanas maiņa ir viens no pirmajiem soļiem ceļā uz viņa uzvedības maiņu.

Domāšanas kļūdas

Lielākā daļa cilvēku neatzīst savas domāšanas kļūdas un necenšas tās novērst, jo domā, ka tās tiem ir izdevīgas. Tiklīdz viņi saprot, ka šāda veida domāšana viņiem rada problēmas (nav izdevīga), daudzi cilvēki izvēlas mainīt savu domāšanu. Likumpārkāpējam sev jāuzdod jautājums: „Vai šāda domāšana ir manās interesēs?“, un viens no probācijas darbinieka uzdevumiem ir stimulēt likumpārkāpēja šāda veida dialogu pašam ar sevi.

Dažas domāšanas kļūdas, kuras veicina dzimumnoziedzumu izdarīšanu un uz kuru novēršanu ir jākoncentrē sociālās uzvedības korekcijas darbs:

1. Ar bērniem var veidot dzimumattiecības - bērns tiek uztverts kā pieņemams seksuāls aizvietotājs vai īpašums. Vīrietis ir tiesīgs stāties dzimumsakaros ar savu bērnu, ja sieva nesniedz viņam pietiekošu seksuālu apmierinājumu.

Piemēram,

Manai sievai priekš manis nekad nebija laika un mana meita gribēja mani

apmierināt.

2. Bērns, kurš fiziski nepretojas pieaugušā pārspēkam, grib seksu ar pieaugušo - bērniem visu viņu mūžu ir mācīts, ka pieaugušo vēlmes ir jārespektē un ka viņiem jādara tas, ko vecāki viņiem liek darīt. Bērniem ir iemācīts nepretoties, bet nepretošanās vēl nenozīmē piekrišanu.

Piemēram,

Viņa nekad neteica nē. Viņa jebkurā brīdī varēja mani atgrūst.

3. Sieviete, kura seksuāli gērbjas, vēlas seksu - pat ja sieviete gērbjas pavedinoši, tas vēl nenozīmē, ka viņa vēlas seksu.

Piemēram,

Viņas kleita izcēla viņas augumu; acīmredzami, viņa gribēja, lai viņai pieskaros.

4. Jebkādam fiziskam kontaktam jābeidzas ar seksu - šis ir kā likums dažiem cilvēkiem: *Nepieskaries, ja negribi seksu*. Apskaušana, turēšana un skūpstīšana ir pieņemama tikai seksuāla uzbudinājuma veicināšanai.

Piemēram,

Ja viņa negribēja ar mani seksu, tad viņai nevajadzēja apsēsties man klēpī.

5. Sekss ar bērnu nav dzimumattiecības - daži cilvēki savu seksuālo vēlmi apmierināšanai izmanto savus bērnus, attaisnojoties, ka sekss ar paša bērnu nav pilntiesīgas dzimumattiecības.

Piemēram,

Tā nebija milas dēka vai dzimumattiecības; viņa ir mana meita.

6. Sieviete, kura ir piedzērusies, to noteikti darīja, jo vēlas seksu - tas patiešām tā ir, ka alkohols un narkotikas mazina seksuālu pretestību, bet tas vēl nenozīmē, ka sieviete vēlas, lai viņu izvaro. Persona, kura atrodas alkohola vai narkotiku izraisīta reibuma stāvoklī, nespēj pieņemt informētus lēmumus.

Piemēram,

Viņa zināja, kas notiks, ja viņa ballītes laikā piedzērsies.

7. Bērns, kurš sasniedzis pubertātes vecumu, ir pietiekami vecs seksam - seksuāls kontakts ir ne tikai fizisks; tas tikpat lielā, pat ja ne vēl lielākā, mērā ir arī mentāls. Bērns seksam nav gatavs.

Piemēram,

Labāk, lai viņa iemācās no manis, kā apmierināt vīrieti.













Statistika[1]

- 62 % dzimumnoziegumu cietušo ir jaunāki par 18 gadiem.
- 82 % gadījumu dzimumnoziegumi tiek veikti pret sieviešu dzimuma pārstāvēm.
- 90 % gadījumu policija netiek informēta par dzimumnozieguma izdarīšanu.

<i>Dzimumnoziegumi pret bērniem</i>		
Dzimumnoziegums	Upuris	
	Meitene	Puisis
Ģimenes loceklis	35 %	31 %
- kāds no vecākiem	15 %	13 %
- cits ģimenes loceklis	19 %	17 %
Draugs vai paziņa	48 %	56 %
Svešinieks	17 %	13 %

[1] Ņemot vērā, ka Latvijā kvantitatīvi pētījumi par dzimumnoziegumu izdarīšanu nav veikti un ka trūkst arī valstu salīdzinošie pētījumi par šo problemātiku, tiek minēti statistikas dati no 1999.gadā veiktā pētījuma „Juristat” (Ottawa: Statistics Canada), kas raksturo situāciju Kanādā.

Publikācijas

-  [Projekta noslēguma izvērtējums](#) 
-  [Valsts gatavojas pāraudzināt dzimumnoziedzniekus. NRA, 2009.gada 24.septembrī](#) 
-  [B.C. Corrections best practices \(and jokes !\) exported to Latvia, Corrections Connection, 2010.gada februāris](#) 
-  [Cietumos sēž 511 dzimumnoziedznieki, no tiem 8 sievietes, Neatkarīgā Rīta Avīze, 2009.gada 23.septembrī](#) 
-  [Mēģinās ārstēt Latvijā dzīvojošos dzimumnoziedzniekus, tvnet.lv, 2009.gada 23.septembrī](#) 
-  [Probācijas dienests uzsāk dzimumnoziedznieku "pāraudzināšanas" programmu, Neatkarīgā Rīta Avīze, 2009.gada 21.septembrī](#) 

[Nevis izstumt, bet palīdzēt laboties, Latvijas vēstnesis 2010. gada 7. jūlijā](#)

[Psihologu atklātā vēstule par rakstu "Izvarotājus provocē sieviešu izlaidība" diena.lv 2010. gada 15. septembris](#)

[Pētījums: Skolēni internetā saņem seksuāla rakstura piedāvājumus, diena.lv 2010. gada 30. augusts](#)

[Baznīca izpērk pedofilijā apsūdzēto mācītāju, nra.lv 2010. gada 9. jūlijs](#)

[Izkļuvis brīvībā, turpina laupīt un izvarot, Latvijas Avīze 2010. gada 7. augusts](#)

[Kā cīnīties ar pedofiliem? LTV1, Atklātā ceturtdiena, 2010.gada 4.februārī](#)

[Cietumā esošos dzimumnoziedzniekus nepāraudzina, Neatkarīgā Rīta Avīze, 2010.gada 2.februārī](#)

[98% dzimumnoziedznieku uztver sevi kā «bērnu labvēļus», Apollo.lv, 2010.gada 2.februārī](#)

[Iestatīt jaunu domāšanas sistēmu, Latvijas Avīze, 2009.gada 20.oktobrī](#)

[Latvijā pedofilus ārstēs ar psiholoģiskām metodēm, Latvijas Radio, klausieties šeit 8:12; 8:22](#)

[Noziegums īso svārku mīta paēnā, LV.LV, 2009.gada 7.oktobrī](#)

[Kādus sodus spriest pedofiliem Latvijā?, tvnet.lv, 2009.gada 30.septembrī](#)

[Vai iespējams pāraudzināt maniaku? TV5 Kriminālā Latvija, 2009.gada 23.septembrī](#)

[Vai sarunas spēj izdziedināt dzimumnoziedznieku? TV5 Ziņu Vakars, 2009.gada 23.septembrī](#)

[Probācijas dienests veiks darbu ar dzimumnoziedzniekiem, TV3 Ziņas, 2009.gada 23.septembrī](#)

<https://www.vpd.gov.lv/lv/par-dzimumnoziegumiem-notiesato-personu-uzvedibas-korekcijas-sistemas-attistisana-latvija-2009-2011gads>